ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 30 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1872 — ԹԻՒ 952

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Եւրոպիոյ քաղաքային կացութիւնը գրեթէ մի և նոյն հանդարտութեան մէջ կը գտնուի և տէրութիւններն անդադար կը շարունակեն միշտ իրենց զինուորական կարգադրութիւնները զարգացնելու, զօրաբանակները աւելցնելու և հին զինուց տեղ՝ նորահնար հզօր զէնքեր գնելու. Վերջապէս 'ի ժամանակի կատարեալ խաղաղութեան՝ սպառազինեալ և պատերազմի պատրաստ կացութիւնը՝ մշտական և սովորական կացութիւն մի դարձած է բոլոր տէրութեանց համար։ Իրաց այս վիճակը անժխտելի ապացոյց մըն է թէ վստահութիւնը անհետ եղած է մեծ և փոքրիկ պետութեանց մէջ. որոց աչաց առջև հաշտութիւնք ու գրաւոր համաձայնութիւնք խիստ տկար զօրութիւն ունին, և հզօրագունին իրաւունքը՝ եթէ ոչ միշտ, գոնէ շատ անգամ, լաւագոյնն է։ Ուստի մեր օսմանեան հզօր տէրութիւնն ևս իրաւամբ կը հետևի այս զինուորական զգուշաւոր դրութեան և հաճութեամբ սորա կը տեսնեմք որ կայսերական նոր իրատէի մը համեմատ՝ օսմանեան զօրաբանակին վերաբերեալ երիտասարդաց խումբ մի 'ի մօտ աւուրս պիտի յուղարկուին Եւրոպա, ուր պիտի պարապին զինուորական գիտութեամբք, որք օրըստօրէ յառաջ խաղալու և զարգանալու վերայ են։ Այս երիտասարդները 'ի վերադարձին անշուշտ մեծ և ծանրագին ծառայութիւններ պիտի մատուցանեն տէրութեանը՝ տարածելով իրենց հայրենակցաց մէջ զինուորական զանազան գիտութիւնները. զորս ձեռք բերած պիտի լինին։

Սպանիոյ ապստամբական վիճակը դժբաղդաբար կը շարունակուի և Ամատէ թագաւորին ու իր կառավարութեան խոհեմ և հաշտարար ընթացքը մինչև ցայսօր յաջող արդիւնք մի չունեցան վասն հանդարտութեան այս թերակղզւոյն։ Նշանակութեան արժանի է որ միևնոյն ապստամբական ոգին կը շարունակուի նաև Քուպայի մէջ. որ՝ ինչպէս յայտնի է, Ամերիկայի մէջ մեծ կղզի մըն է ընդ իշխանութեամբ Սպանիոյ տէրութեան։ Միացեալ Նահանգաց հասարակապետութեան վերստին ընտրեալ նախագահ Կրէնթ զօրապետը՝ իւր չորրորդ տարեկան պատգամագրոյն մէջ, զոր ամսոյս 2ին հրատարակեց, կըցաւի մեծապէս յիշեալ կղզւոյն այս ցաւալի կացութեան վերայ, որ մեր սահմանաց խիստ մօտ է և գրեթէ 'ի դրունս մեր երկրին կը գտնուի կըսէ. և կը յաւելու թէ չեմք կրնար անտարբեր աչօք նկատել զնոյն անկարգ և ապստամբական վիճակը. Պաշտօնական կերպիւ գրուցեալ այս խօսքը՝ կրնայ սպառնական նշանակութիւն մի ունենալ Սպանիոյ համար, եթէ Քուպայի ապստամբութիւնը՝ որ չորս տարիէ 'ի վեր կը տևէ, տակաւին ժամանակ մի երկարի։

Կը հաստատեն թէ Կարլիսդեան հին զինուորներէն 2—300ի չափ մօտերս Հռոմէն մեկնելով Սպանիա գացեր են յօգնութիւն նոյն երկրին ապստամբաց։

Սրբազան Պապը անցեալները երկար ատենախօսութիւն մի ըրաւ կարտինալաց ժողովոյն մէջ. ուր սաստկապէս յանդիմանելով և դատապարտելով զընդդիմամարտները կաթոլիկ եկեղեցւոյն՝ Իտալիոյ մէջ, չմոռցաւ յիշելու և զՀակահասունեան Հայ ժողովուրդը. զոր կատարելապէս հերձուածող կանուանէ. «Այս հերձուածող Հայք, կըսէ, թէպէտև անբաղդատելի կերպիւ փոքրաթիւ են քան զայն Հայերը, որոնք հաստատուն կը մնան 'ի հաւատս և 'ի պարտաւորութիւնս իւրեանց, այս հերձուածող Հայք՝ որք սուտ թեամբ իրենք զիրենք կաթոլիկ կանուանեն, կը շարունակեն իրենց ապստամբութիւնը ընդդէմ գերագոյն իշխանութեան մերոյ և ընդդէմ օրինաւոր Պատրիարքին իւրեանց (Հասունին. որ նոյին հընարքներէն և մեքենայութիւններէն հալածուելով՝ իբրև աքսորեալ եկաւ և ապաստանեցաւ մեր քովը։ Յաջողեցան նաև իրենց նենգութեամբը այն աստիճան 'ի ձեռս բերել աշխարհական իշխանութեան նպաստամատոյց շնորհը, որ ընդդէմ ճգանց արտաքոյ կարգի նուիրակին մերոյ. յուղարկելոյ 'ի մէնջ 'ի Կ. Պօլիս 'ի կարգադրութիւն իրաց և 'ի հաշտութիւն, և ընդդէմ նամակաց մերոց առ վեհա. Սուլթանն, յաջողեցան, կըսեմք, խլացուցանել և գրաւել, զէնք 'ի ձեռին, քանի մի կաթոլիկ եկեղեցիներ, և վերջապէս խորհուրդ կազմելով հերձուածող Պատրիարք մի ընտրեցին։ Այս կերպիւ կաթոլիկ Հայք զրկուեցան յարտօնութեանց՝ զորս կը վայելէին մինչև ցայսօր զօրութեամբ հրապարակական խոստմանց.

Ի պատճառս թշնամալից խօսքերուն զորս Պապը յիշեալ ատենախօսութեան մէջ արտասանեց ընդդէմ գերմանացի ժողովրդոց և գերմանական կայսրութեան, Նորին Սրբազնութեան հօգևոր կառավարութեան քով գտնուող Գերմանիոյ դեսպանը Հռոմէն մեկնեցաւ. նմանապէս կըլսեմք թէ Հելվետիոյ և Աւստրիօհունգարիոյ տէրութեանց Վատիկանի հետ ունեցած յարաբերութիւնքը դադրեցան։

Ահա այս օրինակ է այժմ Հռոմի հօգևոր իշխանութեան ցաւալի վիճակը. որոյ լուծը օր ըստ օրէ ծանրանալով, ամէն ազգաց աղջամիտ և լուսաւորեալ ժողովուրդները կաշխատին թօթափել զայն, ըստ օրինակի մեր համազգի եղբարց Հակահասունեան Հայ ժողովրդեան։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ազգային պատուոյն նոր շուք մի։

Բարձրագոյն Դուռն քով Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց դեսպան վսեմ. միստր Պօքր անցեալ շաբաթ օրը՝ ամսոյս 23ին հասաւ 'ի քաղաքս ընկերութեամբ տիկին Պօքր իւր լծակցին, Կ. Պօլսէն գալով՝ յԵգիպտոս երթալու համար։

Մեր ազգային գլխաւոր՝ մեծահամբաւ Սպարդալեան Յակոբ էֆէնտին, որ բարեկամական յարաբերութիւններ ունի յիշեալ դեսպանին հետ, փու-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Հաւաստի եմք թէ Հնդկաստանէն հասած հետեւեալ պատուական նամակը պիտի ուրախացնէ զսիրտս ազգասիրաց մեծապէս. քանզի ընդհանուր ազգին պատիւ ընելու յարգող եղելութիւններ կըպարունակէ. զորս արժան կըհամարիմք մեր ընթերցողաց ուշադրութեանը յանձնել։

Սուրապայա, 1 Հոկտեմբեր 1872

Արգոյ Խմբագրապետ Արշալուսոյ,

Ուրախ կամիմ և տխուր կամիմ 'ի գիր առնել ինչ աստի 'ի պէտս ընթերցանողաց ձերոց։ Ուրախ, զի այնպիսի փառաւոր են 'ի կարծիս մերում գործքս, մինչև ոչ արժել զգացեալ նոցա գլխաւորս անդուստ, ընդ որս հարկ է հասանել անցանել նոցա առ ձեզ։ Բայց յորդորեալս յառաջնջականութենէ պատուական լրագրիդ, ներեսցի յանձնել այս անգամ 'ի նուէր սակաւամանեաց յօդուածոյս։

Սակաւ մի յառաջ եկն թղթաբեր շոգենաւս ծրարակ 'ի գիւանէ արքային Հոլանտացւոց յանուն պարոն Ա. Գ. Աղաներոյ 'ի Բատաւիա։ Այս գիր արքայական ողջունի, որ չէ 'ի սովորականաց ոճի, ոչ միայն մեծարանս առնէ կարեւոր բարեկամին մերում, այլ և բարեպաշտօն ազնուականութեամբ դգացեալ զբարեփառութիւն կրօնից եկեղեցւոյս, յաւելու 'ի պատիւ իմաստից բարոյականի ազգիս։ Եւրոպացիք ասպրշն 'ի բարձունս բարգաւաճանաց կան, այլ չէր երկրպել զի ոչ պակասին ազատութք և ազգային սմանք 'ի սմկին, որ 'ի կարգս ազնուութեան անձանց անխառն երբեմն ընդ իւրեանս առնուն վրիպանօք զազգ մեր և զայլոց այլոցուն և այլակրօն արևելեայց, առ որս հասուած հանդիպեմք։ Տգիտաց աղաւաղանք չեն ուշոյ արժանի. այլ պայման անխիղճ ազգիս տարածելոյ ընդ օտարս երկրի ոչ միշտ նորէ լուութեամբ զանց առնել գնոքօք։ Սովին խորհրդով տուաւ 'ի տեսիլ հասարակաց և գրաբանական խոստովանութիւն արքայի 'ի պատուիական լրագրի Հոլանտացւոց, յորմէ յեղում զայն աստ 'ի հայ բան։ Բայց չև եկեալ մեր 'ի նոյն՝ պէտք են առնել նմա նախերգան փոքրիկ։

Յեկեղեցւոջ մերում 'ի տօնի Ջրօրհնեաց 'ի նուիրագործութիւն սրբոյ մեռոնին հեղու զայն քահանայն աստ ըստ կանոնի, նախ 'ի նուէր սրբութեան Հայրապետի ազգիս, ապա Առաջնորդի վիճակիս, ապա դարձեալ 'ի բարօրութիւն արքային Հոլանտացւոց, և ըստ նմանէ մեծի երեսփոխանի նորա Նախարարի կղզւոյս և որ 'ի կարգին, հանդերձ ըստ իւրաքանչիւր պատշաճի բարեաց մաղթանօք։ Արդ յայսմ տարւոջ այս տօն և պաշտօն եկեղեցւոյս հանեալ 'ի լեզու և 'ի լրագիր Հոլանտացւոց 'ի Բատաւիա, ուստի բարեկամ մեր Հայ յղեալ զօրինակ թարգմանեալն առ Հոլանտացի ոմն վաճառակից իւր պարոն Կրոմէն անուն յԱմստերտամ, գրեալ հրնմա թէ՝ եթէ արժան դատիցէ, հանցէ զայն և անդ 'ի լրագիր, և յաւելեալ 'ի թղթի իւրում զթելադրութիւնս բարոյական տիրասիրութեան ազգիս իբրև զմիշտ հաւատարիմ հպատակաց։ Խորհուրդս այս լաւ էր. բայց լաւագոյն եղեն ելք նորա։ Զի պարոն Կրոմէն ոչ միայն արկանէ անդ 'ի լրագիր զնկարագիր հանդիսին սրբոյ, այլև քաղեալ 'ի թղթոյն զբանս արքայասիրաց, մատուցանէ զնիկաքանչիւր 'ի գիւան արքային. որոյ շարժեալ 'ի մեծամեծ Հայ հպատակաց իւրոց, գրէ 'ի ձեռն առանձին գիւանապետին գշնորհակալագիրն, որոյ այս է պատճէն։

Դիւան արքունի — Գրաւենհագ, 14 Յուլիս

Թիւ 421 — 1872։

Ի ձեռն պարոն Կրոմէնայ ընկալաւ արքայն մեծափառ ընդ փաղաւածոյս ինչ 'ի գրոյ ձերմէ 'ի նորին անուն և զօրինակ եկեղեցական խմբագրի ընդ սովին ամսու ըստ հնգետասան թուոյ, որ բովանդակէր ըստ ձերում նկարագրի զտօն յիշատակի ծննդեան Քրիստոսի խմբեալ յաւուր տասներորդի ութերորդի ամսեան Յունուարի յեկեղեցւոջ Հայոց 'ի Բատաւիա։ Արքայն մեծափառ ընթերցեալ մտադիր զնկարագրութիւն, յուզեցաւ զութ նորա 'ի շնորհ աղօթից և մաղթանաց, զոր քահանայն Հայաստանեայց ալնու պատեհաւ մատուցանէ Երկնից 'ի նորին կենդանութիւն. վասնորոյ հրաման է ինձ յարքայէ զի հաղորդեալ զշնորհակալիս ընդ 'ի ձէնջ տուեալ այնր տեղեկութեան, հաւաստի գիտել առնիցեմ զի զարքայասիրութիւն և զօրհնաբանութիւն Եկեղեցւոյն Հայոց առ պատուականս ունի հանապազաբքոյն մեծափառ։

Թիկնապահ և գիւանապահ արքունի,

ՄԱՆՍՖԵԼԴ

Ըստ հարազատի։

Բատաւիա պատուեցաւ դեռ ևս այցելութեամբ ծիրանափառ իշխանին Աղեքսիս մեծի դքսին Ռուսաց, երրորդի թէ չորրորդի որդւոյ կայսեր։ Եկաց նա անդ առ նոր զատուրս և եթ երկս. և մեկնեցաւ 'ի Ջին և 'ի Ճապոն։ Գայր յԱմերիկոյ և առնու շրջան մեծ։ Պատանի ամաց իբր քսանևերից, բարձրահասակ, մեծավայելուչ, բարետեսիլ և անձնագեղ հանդոյն իւրումն տոհմի։ Հաւ նորա Նիկողայոս 'ի գեղեցկագունից 'ի ժամանակակից Եւրոպացւոց էր 'ի համբաւ։ Յածել առ 'ի ծովս առ մեզ 32 Ռուս նաւաց, յորոց երկու պատերազմիկք եկին 'ի Բատաւիա։ Ի միում 'ի նոցանէ կալով իշխանին հանդերձ կամէր անուն ծովակալաւ, որ թուի ազգաւ Հո-

Թացաւ իւր որդին մծարգոյ Թագւոր էֆէնտին, որ քաջ անգղիագէտ է, յուղարկել 'ի շոգենաւն 'ի շնորհաւորութիւն գալստեան Նորին Վսեմութեան, ծանուցանելով միանգամայն թէ անոր հրամանաց ներքև դրած է իւր երեք կառքը ։ Վսեմա. դեսպանը շոգենաւէն ուղղակի Ամերիկայի զօրվէթը գնաց Կէնընտէհ կոչուած, որ անցեալ շաբթուանէ 'ի վեր մեր նաւահանգիստը կըգտնուի, և անկէց ընկերակցութեամբ նոյն պատերազմական նաւուն հրամանատարին և գլխաւոր պաշտօնակալաց, նմանապէս քաղաքիս Ամերիկայի հիւպատոսին 'ի ցամաք ելելով, յիշեալ երկձի շքեղ կառքերը մտան և այցելութեան գացին Նահանգիս ընդհանուր կառավարիչ վսեմա. Հիւսէին Ավնի փաշային, յորմէ մեծ ու մարդասիրական պատուով ընդունուեցան ։

Ամերիկայի հասարակապետութեան Ներկայացուցիչը հաճեցաւ օթեվանել մծարգոյ մուիւ Բուլթիէ վաճառականին տունը. ուր Սրարգալեան վսեմա. Յակոբ էֆէնտին այցելութիւն գնաց Նորին Վսեմութեանը և բաւական ժամանակ տեսակցեցան իրարու հետ բազում սիրով ։

Կէսօրը 5 ժամ անցած, վսեմա. դեսպանը և իւր լծակից դեսպանուհին, ընկերութեամբ մուիւ Բուլթիէին և Սավալանեան Յովհաննէս էֆէնտիին, որ Կ. Պօլիսէն ուղեկից եղած էր Նորին Վսեմութեանը, փոխադարձ այցելութեան գացին վսեմաշուք Սրարգալեան էֆէնտիին, 'ի հոյակապ ապարանս իւր 'ի Թաղն Հայոց ։ Ժամու մը չափ տեսակցութենէ ետև, հրաւիրուեցան բազմիլ 'ի սեղան. որ եւրոպական ձևով յոյժ շքեղ զարդարեալ էր ու անոր վերայ բաց 'ի զանազան ուրիշ զարդերէ օսմանեան ու Ամերիկայի գեղեցիկ ու փոքրիկ դրօշակներ ևս կըտեսնուէին ։ Հացկերոյթը փառաւոր եղաւ և լի մտերմական անկեղծ զգացմամբք ։ Նոր աշխարհին մեծ հասարակապետութեան արժանաւոր Ներկայացուցիչը ցնծացաւ 'ի հոգի ընդ հայկական հիւրասիրութիւնն և ընդ անկեղծ բարեկամութիւնն, զոր կըտեսնէր յանձն հայկազուն բարեբաղդ որդւոյն հնոյն Արարատայ, հաւատարիմ հպատակի վեհա. Սուլթանին ։

Հացկերութին վերջը երբ անուշեղէնները և պըտուղները 'ի սեղան դրուեցան, վսեմաշուք Սրարգալեան էֆէնտին ոտք ելլելով ըսաւ, "Օսմանեան Մեծազօր տէրութեան՝ Ամերիկայի մեծ հասարակապետութեան հետ ունեցած բարեկամական կապակցութեանց օրըստօրէ ևս առաւել զօրանալուն և հաստատուելուն համար կառաջարկեմ ըմպել այս գինին"։ Այս յաջող առաջարկութիւնը ուրախութեամբ և ջերմեռանդ սիրով ընդունեցաւ բոլոր սեղանակիցներէն, և վսեմա. դեսպանուհին՝ յապաւոյ յիշեալ բարեմաղթութեան գործադրութեանն 'ի սրտէ փափագելուն, փութացաւ սեղանին վերայ գտնուած օսմանեան և Ամերիկայի փոքրիկ դրօշակներէն մէյմէկ հատ առնելու զոյս իրարու հետ կապելով իւր կուրծքը դրաւ ։ Այսպիսի սիրալիր և փառաւոր եղանակաւ վերջացաւ այս հացկերոյթը, որ անշուշտ կարդարացնէ զվերնագիրը ներկայ յօդուածոյս ։

Վսեմա. միստր Պօքըր՝ ընկերութեամբ իւր լծակցին, հետևեալ օրը՝ ամսոյս 24ին, աւստրիական շոգենաւով մեկնեցաւ Աղեքսանդրիա երթալու. ուր ժամանակ մի պիտի մնայ, և լաւագոյն նայելով՝ բարձրապատիւ փոխարքային հիւրը պիտի լինի ։

ԻՐԱՒԱՑԻ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՔ ԻՆՉ

Փ—նջ լրագրոյն ամսոյս 20 թուոյն մէջ՝ Իզմիրի Հայոց նկատմամբ յանդիմանական անխորհուրդ յօդուած մի հրատարակեալ կըտեսնեմք. զոր թէպէտ և պատասխանւոյ արժանի չեմք համարիր, այսու ամենայնիւ կարծեմք թէ հետևեալ քանի մը դիտողութիւնները հաճութեամբ սրտի պիտի կարդացուին ողջամիտ հասարակութենէն ։

Յիշեալ թերթը կըսէ թէ "Ալտու-ը 'ի լուր աշխարհի կըխոստովանի թէ Առաջնորդին ընտրութիւնը Սահմանադրութեան տրամադրութեանց բոլորովին հակառակ եղած է"։ Ինչո՞ւ համար.— վասնզի Իզմիրի ազգային երեսփոխանական ժողովը՝ ինքը քուէ տալէ ետև, արտօնութիւն տուաւ նաև իւր ընտրողաց՝ որ ինքեանք ևս քուէարկութեամբ իրենց կամքը յայտնեն 'ի մասին Առաջնորդական ընտրութեան ։ Այսով նոյն ընտրութեան ազատութիւնը ընդարձակեց. հետևաբար Սահմանադրութեան ոգւոյն հակառակ ամենևին բան մի չկայ ։ Ուստի կըկրկնեմք զոր ինչ ասած եմք Ալտու-ոյ 951 թուոյն մէջ թէ՝ "Ազգային Սահմանադրութիւնը աւելի ճշդիւ 'ի գործ կըդրուի Իզմիրի մէջ, քան թէ 'ի Կ. Պօլիս"։ Նաև կատարեալ իրաւունք ունիմք այսպէս ասելոյ. քանզի կըհարցընեմք մեր պաշտօնակից սիրելի եղբօր, Փ—նջի մեծա. խմբագիր—տնօրէնին, թող խղճի մտօք և անկեղծութեամբ պատասխանէ մեզ. միթէ մեր Առաջնորդին, այսինքն գերա. Նարպէյեան Խորէն եպիսկոպոսին ընտրութիւնը՝ աւելի օրինաւոր չէ՞ Կ. Պօլսոյ այժմեան Պատրիարքին՝ 'ի ժամանակին եղած ընտրութենէն ։ Նա միթէ Խրիմեան սրբազանին ընտրութիւնը 'ի լուր աշխարհի Սահմանադրութեան տրամադրութեանց բոլորովին հակառակ չեղա՞ւ . . . ։ Միթէ յայնժամ ընդհանուր ժողովոյն ազատութիւնը չբռնաբարեցա՞ւ վանեցի եղբարց և ուրիշ հասարակ բազմաթիւ անձանց սպառնական աղաղակներէն և Սահմանադրութիւնը ոտնակոխ չեղա՞ւ ։ Արեմն ինչպէս Փ—նջը՝ կամ Պօլսոյ Հայը, իւր աչաց վերայ ունեցած գերանը չտեսնելով, Իզմիրցի Հայուն աչաց վերայ կարծեցեալ շիւղը կըտեսնէ ։

Այս բարեպատեհ առթիւ հարկ կըհամարիմք Իզմիրի ազգային Վարչութեան և ողջամիտ Հայ ժողովրդեան մէկ խորհուրդը յայտնել առ 'ի տեղեկութիւն որոց անկ է. այսինքն եթէ Կ. Պօլսոյ Պատրիարքարանը՝ սահմանադրական բծախնդրութեամբ կամ որ և է պատճառանօք դժկամակութիւն ցուցնէ մեր ընտրեալ Առաջնորդին վաւերացման կոնդակը տալու, պիտի փութան խնդրել զայն 'ի Մայր Աթոռէն սրբոյ Էջմիածնի. և տարակոյս չունիմք թէ ամենայն Հայոց վեհա. Կաթուղիկոսը յօժարամիտ պիտի շնորհէ մեր Առաջնորդին վաւերացման օրհնաբեր կոնդակը, ինչպէս որ նմանօրինակ առթիւ շնորհեց Եգիպտահայոց ։ Գալով կայսերական հրովարտակին վասն քաղաքականապէս վաւերացման նորընտիր Առաջնորդին մերոյ, ամենևին դժուարութիւն մի չկայ Իզմիրի ազգային Վարչութեան համար՝ խնդրել և ընդունել զայն 'ի Բարձրագոյն Դրանէ միջնորդութեամբ մեր վսեմա. Վալիին. որ արդէն մեծ խնամք և մարդասիրական գութ ունի մեր ազգայնոց վերայ, ինչպէս նաև իւր կուսակալութեան ներքև գտնուող առհասարակ բոլոր ժողովրդոց վերայ, առանց խտրութեան կրօնի ։ Ուստի կըմնայ այժմ Կ. Պօլսոյ ազգային Վարչութեան խոհեմութեանը չպարտաւորել զմեզ, որ ապակեդրոնացման սկզբանցը հետևիմք. Ակնկալնք, զոր՝ շատ ժամանակ չկայ յիշեալ մայրաքաղաքին ազգային լրագիրք ոմանք ջերմեռանդութեամբ կըքարոզէին 'ի լուր գաւառական Հայոց ։

Իզմիրի առևտրական ատենին նախորդ նախագահ մծաշուք Մ. Աղաթօն էֆէնտին թէպէտև Պօլսոյ ազգային Քաղաքական ժողովոյն անդամ ընտրուեցաւ անցեալները, սակայն կըլսեմք թէ չուզեր է յանձն առնուլ լինել այս պաշտօնին, որ անշուշտ իւր ծանր դժուարութիւններն ունի, մանաւանդ այժմեան փափուկ պարագայից մէջ ։

ՀԱՅ ԸՆԹԵՐՑԱՏՈՒՆ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

Ինչպէս Արշալուսոյ յառաջընթաց թուով իմացուցինք պարոն Ալֆրէտ Արլօ գաղղիերէն բանախօսութիւնը Հայ ընթերցատան մէջ՝ ուր Անգղիոյ հիւպատոսուհին(ալ) ներկայ կըգտնուէր, այսօր ևս ուրախութեամբ

լռնայր և քաջ խօսի Հոլանտերէն ։ Ընկալաւ զնոսա Նախարար մեր անշուշտ մեծապայծառ շրով, եկեալ ինքնին յեզր գետոյն ընդ առաջ նոցա ։ Պատիւ ընդունել, որ ոչ արտաքս ևս և յընդունելութիւն արքային Սիամայ ։ Գործակալ երկրին հանդերձ ուղղանեաւ յղեալ էր 'ի Նախարարն հրաւիրել զիշխանն 'ի ցամաք։ Եկին ընդ իշխանին ծովապետն՝ ծերունի, որ ունի և ըղբարձ զրանիկ խորհրդականի. այր կայտառ և անհնազանդ 'ի զկեստ անպաճոյճ, մօրուք նորա գորշախայտ, փոքրիկ և յորդառուն. և այլ ևս պաշտօնեայք ականաւորք ։ Իջին նորա ընդ տաւօտս 'ի 21 Ապրիլի 'ի բարբառ ողջունի հրաձգաց ։ Այլ գիտասջիր զի այս ոչ առաջին անգամ իջանէր իշխանն անդ ։ Պատանի գոլով խրախամիտ և յօժար 'ի հաղորդել և 'ի վայելել 'ի կենցաղումն ազատագոյն քան 'ի հանդերձանս և 'ի խըտրանս աւագութեան, իջեալ էր աւուրբ յառաջ յանծանօթս իբրև զանանուն ծովեցի, և շրջեալ կառօք 'ի վնին քաղաքին ։ Եւ մտեալ յիջևան ուրեք առնուլ կերակրիկ, խնդրեալ էր ումեքն մանդուատան պտուղ ազնիւ և ոչ գտեալ, և խօսեցեալ անդ ընդ ոմանս, որոց պատահեալ նորա առ վայրիւ ընդ երեկս 'ի կոչունս նախարարին, մատուցեալ առ մատուցանէ նոցա իբրև երեկեան ծանօթից ։ Ի դառնալ նորա այլակերպեալ 'ի նաւ, պատմի զնմանէ թէ մտեալ զճանապարհայն 'ի շտեմարան նպարի նաւուց, հարցաւ թէ 'ի պաշտօնէից պատերազմիկ նաւուն Ռուսաց իցէ, և խնդրեցաւ 'ի նմանէ առնուլ ընդ իւր հաց թարմ այն ինչ պատրաստեալ 'ի պէտս նաւուն։ Հաւանեցաւ անծանօթն ընդ այն, և եղաւ հացն 'ի մակոյկ նորա և ածան 'ի նաւ ։ Հայոց Բատաւիացւոց եղեալ էր 'ի մտի ուրոյն համախմբութեամբ առաջի առնել իշխանին զմեծարանս իւրեանց՝ իբր պայծառ պայազատի այնր մեծի ինքնակալութեան, որ ընդ հովանեաւ իւրով սիրով պատսպարէ զազգի մերոյ մասն մեծ. այլ 'ի կարճ սուղ կալոյ նորա, չեղև նոցա ժամ 'ի գործածելոյ ըզխորհուրդ իւրեանց ։ (1)

Սակայն թէ զիա՞րդ գեղապատշաճ աջողութեամբ ամենայն օրիորդաց Հայոց 'ի ձեռն երաժշտական հանճարոյն պատիւ տայր իշխանին, ցանկալի լիցի ձեզ գիտել. ուստի յանդիման արարից վայրիկ մի զօրիորդ մեր և զօրինակ չըքնաղ հնարից նորա ։ Թագուհի Աղանուրեան ամենայն 'ի լեզուն և 'ի սիրելագոյն արդասեաց աւուրց վարժապետութեանս իւրոյ ոչ միայն հմուտ 'ի լեզուս հայերէն 'ի գրոցն իմա 'ի տարւոջ, մի 'ի նշմարելի նշանակ անշքութեան 'ի մեր աշխարհականն անուանեալ խառնամանութեան խօսից, այլև 'ի զարգացութիւնս եւրոպայիս, յայն յաջողութիւն ածեալ է զերաժշտականութիւն իւր բնանուն անուն մեծաւ, մինչև յաճախ հրապարակաւ երաժշտել նմա ընդ քեռ խրում 'ի մրցանութիւնս ձայնից արուեստականաց (քօնչէրթօ), բարեբանեալ միշտ ծափահարութեամբ ձայն զրուատեօք ։ Արդ 'ի գնալ կայսերազուն իշխանին և ծովապետին ընդ ստանիկ պաշտօնէից իւրեանց հանդերձ գործակալաւ և ուղղանեաւ երկրին՝ այց առնել արքունի Թանգարանին, որ անկանի մօտիկ և կից ընդ ապարանս օրիորդին, զորմէ բանքս են, ընդ ելանել նոցա անդր, օրիորդ երաժիշտ մեր ձեռն արկանէ անդէն 'ի վին իւր 'ի գործած հրաշակերտ, և ճարտար 'ի նմա զազգային երգ Ռուսաց հարկանէ զօրեղ։ Զարմացեալ պատանւոյն ընդ լուր անակնկալ և յաջողակ երաժշտութեան, և այն իսկ Ռուս եղանակի, կան ունկն դնեն նմին. և հաճեալ յոյժ ընդ այն պատուասիրութիւն՝ պատգամ առաքէ նմա զշնորհակալեաց և զշքոյ ։ Այս 'ի մեկնել նոցա անտի հարկանէ նա դարձեալ նովին ընտիր ախորժակօք զազգային նուագ Հոլանտացւոց ։

Ատամնոր մինչդեռ վերջ առնէի գրոյս, առեալ զԲատաւիայի Հանդիպեալ անուն լրագիր Հոլանտացւոց ընդ 216 թուով, և ընթեռնում 'ի նմա պատմել ինչ վերկուէ 'ի պէտս որոց հանդոյն լինձ զնան 'ի լուր արալն կապոր ուղիղ 'ի խոնարհ կոյս, և հայեցեալ 'ի սխտոնութիւն նորին, թէ զուցէ զօրավիգն ինչ լինիցի անձանց յորոց ոչ գիտեն զլեզու, պարտ համարիմ հանել զայն առ 'ի մեր լեզու ։

(1) Պաղավիայէն կըծանուցանեն մեզ թէ այս մօտադրեալ մեծարանքը՝ թէպէտեւ համախմբութեամբ Հայոց պաշտօնապէս չմատուցեցան Ռուսիոյ բարձրա. Ալէքսիս Մեծ—Դքսին, սակայն յարգոյ պարոն Ա. Պ. Աղանուրեան Հայ պատուաւոր վաճառականն, բարեբաղդաբար, հրաւիրեալ եւ ներկայ լինելով 'ի պարահանդէսն թէյի (thé dansant), զոր Պաղավիոյ ընդհանուր կուսակալն տայր ի պատիւ Մեծ Դքսին, բարեպատեհ առիթ ունեցաւ ծանօթանալ Ռուսաց ծովայետին հետ. եւ Նորին Վսեմութեան միջոցաւ պատիւ ընկալաւ ներկայանալ Ալէքսիս մեծ իշխանին. որում պարտուպատշաճ յարգանքը ամենայն խոնարհութեամբ եւ խիստ արժանապէս յաջողեր է մատուցանելու թէ իւր կողմանէ եւ թէ Պաղավիոյ Հայոց կողմանէ: Նորին կայսերազուն բարձրութիւնը իմանալով թէ պարոն Ա. Պ. Աղանուրեան՝ հայրն է ուսումնափայլ Թագուհի օրիորդին, որ զՌուսաց ազգային երգոյն եղանակը՝ այնպիսի գեղեցիկ կերպիւ նուագած էր բիանոյի վերայ, հաճեցաւ մարդասիրաբար իւր բարձր գոհունակութիւնը յայտնել նմա, վասն քաղաքավարական ուշադրութեան իւր բարեկիրթ ազնիւ օրիորդին:

Այս բարեյաջող դէպքը՝ զոր ուրախութեամբ պիտի իմանան մեր ընթերցողք, անշուշտ մեծ պատիւ կընէ թէ՝ Պաղավիոյ Հայ բնակչաց եւ թէ ընդհանուր ազգին:

կը յիշատակէ որ ամսոյ 20ին չորեքշաբթի գիշեր որդոյ պարոն Սարգիս Յ. Պալապանեան հայերէն բանախօսութիւն մի ըրաւ նոյն ընթերցատան մէջ՝ իբրեւ նիւթ ունենալով Աշխարհիս ընդհանուր քաղաքականութեան վերայ պատմական ծրագիր մի, հետեւելով այս մասին հանրածանօթ Վիկտոր Հիւկոյի մէկ հեղինակութեանը։

Ընթերցատան սրահը ազգայնոց բազմութեամբ լի էր, և որդոյ Պալապանեանը գեղեցիկ արտասանութեամբ իւր ունկնդրաց ուշադրութիւնը գրաւեց, և անոնցմէ ծափահարուեցաւ։ Ուստի ազգայնոց շատերը մեծ փափաք յայտնելով խնդրեցին ընթերցատան վարչութենէն, որ այսպիսի բանախօսութիւններ շատ անգամ տեղի ունենան. և ուրախ եմք խմանալով, որ նոյնը ընելու փոյթ պիտի տանի ընթերցատան հոգաբարձութիւնը։

Փունջ լրագրոյն 764 թիւէն հետեւեալ արժանաւոր պատասխանը քաղելով կըհրատարակեմք 'ի տեղեկութիւն մեր ընթերցողաց. պատասխան՝ որ ամենայն Հայոց վեհափ. կաթողիկոսին պատիւը կըպաշտպանէ, որ ընդհանուր ազգին պատիւը ըսել է.

... խմբագիր.

Մասիս լրագրոյ 1320 թուոյն մէջ "Դէօրգ Դ". մակագրութեամբ յօդուած մի կարդացի, որոյ համար թէև խմբագրապետը կըվկայէր թէ "պատուարժան եկեղեցական մի" գրած է մեզ հրատարակելու խնդրանօք, բայց նոյն պատուարժան եկեղեցականը դժբաղդաբար քաջութիւն չէր ունեցած իւր անունը՝ գրած յօդուածին ներքեւ ստորագրելու, ամաչելով մէջի պարունակեալ անհեթեթ ստութիւններէն և եկեղեցականի մը անվայելուչ ոճէն ու ընթացքէն։

Մենք չենք ուզեր այսպիսի գրուածք մի հերքելու ելնել՝ վասն զի զրպարտութիւններ ըլլալը ամէն Ճշմարտասիրաց յայտնի է. կըցաւինք որ Մասիս ժամանակէ մի 'ի վեր իւր էջերը բացած է ամենայն ստութեանց և զրպարտութեանց՝ որ զսուրբ Էջմիածին և նորուն Գահակալը պարսաւելու և արհամարհ ընծայելու կըձգտին։

Վերոյիշեալ յօդուածին ստութիւններէն մէկը միայն նշանակել բաւական կըհամարինք, և այս ալ անոր համար որ Կ. Պօլսոյ մէջ շատերուն ծանօթ չըլլալովը՝ կրնան խաբուիլ և հաւատալ պատուարժան եկեղեցական անուանելոյն զրաբանութեան։

Կըսէ թէ Վեհափառն ի թշնամութիւն Երուսաղիմայ և կեդրոնական վարչութեան՝ Մեսրոպ եպիսկոպոսի Հայրապետական կոնդակ կըղրկէ։ Ըսիկա բոլորովին ստութիւն մի է և չարութիւն մեծ, վասն զի այս ստայօդ խօսքերով կուզէ գրգռել զԵրուսաղիմայ միաբանութիւնը և զկեդրոնական Վարչութիւնը 'ի թշնամութիւն ընդդէմ վեհափառ Կաթողիկոսին։

Մեք կըհաստատենք թէ վեհափ. Հայրապետը դեռ և ո՛չ Պատրիարքի հայրապետական կոնդակ ղրկած չէ. թո՛ղ թէ Մեսրոպ եպիսկոպոսին։

Թո՛ղ այդ պատուարժան եկեղեցականը հաստատէ փաստերով իւր ստութիւնը, թէ Երբ վեհափ. Կաթողիկոսը կոնդակ ղրկած է Մեսրոպ եպիսկոպոսին, ո՞վ տեսեր է, ո՞վ վկայեր է. մինչեւ չկարենայ հաստատել (և երբէք չպիտի կարենայ, վասն զի կատարելապէս սուտ է), յօդուածագիրը զրպարտիչ մի է և ստախօս, թէև եկեղեցական մի ըլլայ. և աւելի մեծ է յանցանքը, եթէ արդարեւ եկեղեցական մի է. ուստի և կզարմանանք թէ ի՞նչպէս կըհամարձակի Մասիս «պատուարժան» անուանել այսպիսի զրպարտիչ եկեղեցական մը։

Գալով հանգուցեալ Յակոբ Պատրիարքի կոնդակին, Վեհափառը զայն Իւսկիւտարու Ս. Խաչ եկեղեցիէն՝ ո՛չ եթէ այն անհեթեթ պատճառին համար առաւ, զոր յօդուածագիրը կըյօրինէ, այլ վասն զի Ս. Էջմիածնայ սովորութիւնն է որ վեհափ. կաթողիկոսներէն առ եպիսկոպոսունս ընծայ ուղարկեալ կոնդակ, պնակի, խաչ և այլն, հետ վախճանի եպիսկոպոսաց կվերադառնան առ Ս. Աթոռն. ուստի և վեհափ. Հայրապետը այս պատճառաւ էր, որ հանգուցեալ Յակոբ Պատրիարքի ուղարկուած կոնդակը իրաւամբ դարձուց 'ի Ս. Էջմիածին և գանձատունը յանձնեց, ինչպէս մինչեւ ցարդ ես գանձատունն պահուած է. Այս սովորութիւնն միայն յԷջմիածին չէ, այլ թագաւորք որ շքանշան մի կըպարգեւեն՝ յետ մահու այն անձին յետ կառնուն զայն։ Կերեւի որ թշնամանիչ յօդուածագիրը՝ ո՛չ գրութեանց օրէնքը գիտէ և ո՛չ սուրբ Էջմիածնայ կարգն ու կանոնը։

Իւսկիւտար, 15 Դեկտեմբեր 1872

Պետրոս եպիսկոպոս Վեհապետեան։

Ազգային տեղեկութիւնք 'ի Թէհրանայ և 'ի Նոր-Ջուղայէ, քաղեալ յամսագրոյ Արարատ։

«Տեղս (ի Թէհրան) Հայոց երկու եկեղեցի կայ, մինն Շահզատէ ապտիկ ազիմ անուանեալ թաղի մէջ յանուն սրբոյն Թադէոսի և Բարդուղիմէոսի, և միւսն Ղազվին անուանեալ թաղի մէջ յանուն սրբոյն Գէորգայ. առաջինն 78 տուն ունի, և երկրորդն՝ 79 և մէկ մի վիճակաւոր քահանայ՝ ի Ջուղայէ եկած ժամանակաւորապէս կըհովուէ։

«Այս սով և սղութիւն ամենայն կարգ և կանոն խանգարել է, ապա թէ ոչ՝ շատ լաւ եղած են աստ Հայեր. բայց դժբաղդութիւնն առաւել այս է, որ մեծ մասը գինեվաճառութիւն կանէ և ոչ օրինաւոր խանութներու այլ տներու մէջ, որ երբեմն ես սաստիկ արգելք կըլանէ չծախելոյ և կմնան բայց։

«Բաւական պաշտօնակալք կան, բայց փայլուն անուն միայն ունին, և արդարեւ դժբաղդ են. սովի ժամանակ շատ նեղութիւն քաշած են և քառասուն տան մօտիկ մուրալով կամ աղքատութեամբ պահուել են։ Երեւակայէ, եթէ հացի հօխայն (3 փունտ) 10 կրան, իբր 4 ղուրուշ լինի, և այն ևս դժուար ճարուի, օրը 2 հօխայէն մինչեւ 20ը հացի փող տուողը ի՞նչպէս կապրի։ Միջակ կարգի անձինք փճացած են, հարուստ և միջակ ալ չեն մնացած, միայն շատ հարուստներու չէ վնասած, և այնպիսիներէն ալ Հայ չունիմք։

«Կըկարծուի որ՝ այս սովի և սղութեան երեսէն միլիոն և կէս անձինք անտարակոյս սովամահ մեռած են։ Իսկ հիւանդութիւնն կեղտոտութենէն յառաջացած է, ընտորում գիւղացիք թափուելով ի քաղաքս մերկ և բոպիկ՝ փողոցաց և աղբեաց մէջ զտածներն կերել են. յայտնի բան է՝ որ հիւանդութիւն պէտք է յաջորդէ։ Եղել է ժամանակ՝ որ սովամահները թաղելոյ միջոց չեն ունեցած, և այսօր դեռ ևս փողոցներու մէջ մեռած մարդիկ պակաս չեն, և ի գերեզմանատունս միշտ և անընդհատ գերեզման փորողներ կաշխատին։

«Գոհութիւն Աստուծոյ, զի Հայք սուրբ եկեղեցւոյ մաքուր բարոյականով լուսաւորուած և ոգեւորուած լինելով՝ իւրեանց աղքատները հոգացել են ամէն քաղաքաց և գիւղօրէից մէջ։ Այս տեղի աղքատաց արկղը 2000 թումանի(1) մօտիկ փող մախած է, և այժմ, փա՛ռք Աստուծոյ, մենակ երկու հարիւր թումանի չափ բայց ունի։ Եթէ Ռուսիաբնակ սիրելի ազգայնոցս նպաստը օգնութեան չհասնէր, 400 թուման պարտք կըմնար։ Զգիտեմ թէ, այժմ մ՛րչափ պարտք պիտի գտնուի 'ի Ջուղայ. թէև Հնդկաստանցիք կօգնեն նոցա՝ այսու ամենայնիւ դարձեալ պարտք կունենան. և զիտեմ թէ պարտք չունենան, երբ հացի փող չունին՝ ի՞նչ պէտք է անել, նոցա պէտք է օգնութիւն։ Եթէ կարելի լինէր՝ և ժողովարարութիւնը չդադարէր վեհափառ Հայրապետի շնորհիւ՝ մեծ բարիք կըլինի։ Հաւատացէք, որ եթէ Նուիրատուք և ողորմած անձինք տեսնեն այս ամեն թըշուառութիւնը, անշուշտ եմ՝ զի իւրեանց տուածին տասնապատիկը լինելով, որդոր կըյաւելուին և կըտային։ Ես ևս չէի հաւատալ, բայց տեսայ. և քանի կըմտածեմ՝ այնպես կըդողդողամ և արտասուքս հոսելով յականալեցայ՝ գրիչս կըդողդողի և չզօրէ նկարագրելոյ։ Մի մեծ յոյս այս ևս է, զի այս տարի առատութիւն շատ է, գուցէ հացի հօխայն 40 փարոյ (6 կպ) անկանի, որ դարձեալ շատ է գիւղացւոց համար։ Առայժմ վերջացնեմք զայս՝ աղաչելով զԱստուած և յուսալով՝ որ յետ այսորիկ լաւ լինի։

«Այս տեղի ազգային դպրոցը շատ լաւ է տեղւոյս նկատմամբ։ Գերա. Նորընտիր առաջնորդն խնդրեց արքայինմալյ և օգոստ. Շահէն տարեկան 100—200 թուման ռոճիկ յատուկ հրովարտակով շնորհել այս դպրոցին՝ ինչպէս որ Դաւրիժի ազգային դպրոցին համար խնդրած է հանգուցեալ Սահակ եպիսկոպոս և ընդունած է, որ կըշարունակուի։ Երբ յաջողի Աստուծով՝ աւետիսը կըփութամ տալ։ 20 անձինք ընկերութեամբ՝ իւրեանց վերայ առանձնած են դպրոցի նիւթական և ուսումնական կառավարութիւնը և պէտոյքը հոգալ և ուսանող Հայ տղայքը առանց խտրութեան ուսում կառնուն։ Այս գիրքը վատ չգտայ։ Բաղդ ունեցել են՝ զի Պօլսեցի Գասպարեան ազգանուամբ 30 տարեկան աշխոյժ մի երիտասարդ անձ յաջողել են ձեռք բերել ասա որ Գասպարեան ևս կըկարդայնէ։ Աստ սոյնպիսի տեղ է՝ որ եկողը դժուարաւ կարէ ելանել արտաքս. վասն զի ճանապարհի ծախսը խորհելով՝ կըյուսահատի և կմնայ։ Այս թէ և դասատուին դժբաղդութիւն է, բայց Թէհրանու ազգային մանկտւոյն մեծ բաղդ է. օրինաւոր ընթացք ունի։ Բանի անգամ գերա. Առաջնորդն կաղմեց հանդէսներ որով առաւել քաջալերուեցան"։

(1)Մի թումանն կարժէ իբր 2 ռուբլի 30 կպ. կամ 2 արծաթ մէճիտ։

Սեպտեմբեր 27 թուով ի Նոր Ջուղայէ ստացեալ մի գրութենէ հետեւեալ բերկրալից տեղեկութիւնը կըքաղեմք և կըհաղորդեմք մեր սիրելի հանդիսողաց։

Ըստ խնդրանաց Պարսկաստանի և Հնդկաստանի Հայոց վիճակաւոր Առաջնորդ գերա. Գրիգորիս Ս. եպիսկոպոսի՝ Պարսից օգոստ. Շահն բարեհաճել է հրամայել Թէհրանայ Հայոց դպրոցին մշտնջենաւորապէս տարեկան 200 թուման նուիրել արքունի գանձէն, ևս Համատանաբնակ միրաղնեայց ներկայ տարւոյ տուրքէն 150 թուման շնորհել։

Նորին Վեհափառութեան այսպիսի շնորհները արդարեւ իւր հպատակասէր և բարեսիրտ զօրելի յատկութեանց ապացոյցներ են ինչպէս վայել է միշտ թագաւորի, որ զհպատակս իւր կըպարտաւորէ բարեմաղթաւ հանդիպանել միշտ գրաւելով զսիրտս նոցա։

Նաև գոհութեամբ պէտք է հաշակել գերա. Գրիգորիս Ս. եպիսկոպոսի այն ջանքն ևս, որ ինչպէս համայն վիճակին հայրական խնամք տանելոյ և բարեկարգութիւն հաստատելոյ և դպրոցները յաւելլոյ և յառաջադէմ և արդիւնաւոր փայլեցնելոյ զուն կդործէ, նոյնպէս կըճգնի Նորջուղայու Ամենափրկչեան վանուց բարեզարդութեան համար, և Հնդկաստանաբնակ միրաղնեայ մեծա. Մանուկ Յարութիւնեան հայրենասէր պատուական անձի ի բաղմաց հետէ նուիրած և երեսի վրայ անգործ սարգիստայնով պատած տպագր. մամուլը և տառերը, որոց հետ նաև տառից մայրեր և հայրեր, առանձին ուշադրութեան առնելով՝ ուսումնասէր անձինքներէ մի յանձնախումբ կկազմէ և մամուլը սարքել և տառերը զատել և կարգադրել տալով՝ տպարան հաստատած է իւրիշեալ վանսն, և առաջին անգամ մի յայտարարութիւն տպած ուղղել է առ միրաղնեայսն Հնդկաստանու և Ջավայու՝ նպաստել նոյն տպարանին ուրիշ կարեւոր պարագայքն լրացնելոյ համար ըստ կարելոյն, և զայն ազգօգուտ փայլեցնելոյ։ Նաեւ սկսել են տպել մի Այբբենարան վիճակին դպրոցաց համար, զոր ցարդ գուցէ ատրած լինին։ Յայտարարութենէն մի օրինակ ևս առ մեզ խրկուած է։ Կըյուսամք որ գերա. Գրիգորիս Ս. Եպիսկոպոսի անխոնջ ջանից և աշխատութեանց շնորհիւ ըստ բաւականին կըբարեկարգուի նոյն տպարանն և կարգինաւորուի։

«Որք 'ի ջուր անկանին, և անդիտանան լողել, հեղձանին յանկարծ, զի ձգեն 'ի վերայ քան զջուրս զբազուկս իւրեանց, որով մարմինն ծանրեալ ընկղմի։ Անասունք 'ի հակառակէն չեն այս բնութիւն և ոչ բաւականութիւն. ուստի և ոչ ընկղմին։ Ցանկանել մարդոյ 'ի խորասուզ ելանել անդրէն 'ի վեր, և մնալ յերեսս ջուրց, մինչև ձգտեալ նորա զձեռս արտաքոյ։ Եթէ կալցի նա զբազուկս իւր ընդ ջրով, և շարժեսցէ զնոսա 'ի ներքոյ որպէս զթարդ և կամիցի, ելցէ գլուխն 'ի վեր մինչև բաւել նմա 'ի ստորեւ շնչոյ. և թէ շարժեսցէ զոտս իւր որպէս 'ի գնալ, կամ մանաւանդ որպէս յելս ընդ աստիճանս, կացցէ ուսովք չափ 'ի վերայ ջուրց և նուազագոյն յոյնժամ կարօտացի շարժմանց ձեռաց։ Յուշ լիցի ապա ամենեցուն, որ ոչ ուսան 'ի մանկութեան զլող, վարել ըստ հարկի սովին մեկին փորձիւ 'ի փրկութիւն անձանց"։ Լրագիրն՝ զայս, խոկ ես չև փորձ առեալ զխառուն ոչ երաշխաւորեմ զայն։ Առած է Անգղիացւոց առեալ 'ի նոյնսու խիզախմանց, ընկղմել կամ լողալ։ Այլ ինձ յանձն փորձեալ զջուրս ոչ եղև դէպ ո՛չ լողալ, ո՛չ ընկղմել, այլ կալալ յերեսս հեւաս, տատանեալ 'ի վայր և 'ի վեր։ Ծփանք տարակուսանք՝ դժնդակագոյն քան զընկղմութիւն։ Բայց բանաւոր թուի ինձ այդ խրատ. ուստի և հանդերձիմ փորձել զայն ընդ հուպ 'ի լողաբանի Ռնկրամց ամարատանի եղբօրս։ Այլ տես զի ոչ յախուռն տամ զանձն 'ի ծոց տարերն անկայուն, զի լողարան մեր կազմեալ 'ի գետեղեր պատի շուրջանակի երկաթի վանդակաւ, որ ոչ է մօտել երկայն եղբարց, այն է տիտուանց, և ոչ գետատար լինել։ Ամենայն աշակերտաց ջուրց խորհուրդ տամ ընտրել կիթարան անձերկան։ Ողջ լերուք։

Ձեր կարի սէրտաւ,

Խաչիկ Աբրահամ, Թովմասեան։

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԽՆԴԻՐ

Ի Կ. Պօլիս, ազգային լրագիրք և Հայ ժողովուրդը այս ծանր խնդրով զբաղեալ են. որ է Բերայի Հայոց գերեզմանատան պահանջումը 'ի Բարձրագոյն Դրանէ, հասարակաց պարտէզ կամ զինուորական կրթութեան ասպարէզ մը ընելու համար.

Բայց որովհետև ըստ մեր կրօնի՛ գերեզմանատունը նուիրական տեղ մըն է կամանծածկոյթ եկեղեցի, ուստի այս պահանջման գործադրութիւնը մեծ հարուած մի պիտի համարուի ազգային կրօնական զգացմանց, զորս կայսերական կառավարութիւնը՝ իւր սովորական վեհանձն մարդասիրութեամբ՝ 'ի վաղուց անտի յարգած է 'ի մեծ երախտագիտութիւն իւր հաւատարիմ հպատակ Հայոց ազգին.

Ուստի սիրելի է մեզ յուսալ թէ Հայոց Պատրիարքարանին խոնարհ դիտողութիւնները և ջերմեռանդ աղերսանքը նկատողութեան առնելով, Բարձրագոյն Դուռը՝ եթէ կարելի ինչ իցէ, իւր առաջարկութիւնը կըփոխէ 'ի մասին այս խնդրոյն, որով ազգային կրօնական զգացմունքը վիրաւորել չուզելով՝ նոր իրաւունքներ պիտի ստանայ ընդհանուր Հայոց ազգին խորին երախտագիտութեանը վերայ.

Նախընթաց տողերը արդէն գրած էինք, երբ ընկալաք Փոնջ լրագրոյն ամսոյս 27ին թերթը. որուն մէջ ազգասիրական մեծ ուրախութեամբ հետևեալ աւետաւոր տեղեկութիւնները կըկարդամք.

"Պէյօղլուի գերեզմանատան անունով խնդիր չունիմք այսուհետև. Կղերական պատուարժան դասուն կողմանէ անցեալ ուրբաթ օգոստափառ Սուլթանին մատուցած աղերսագրոյն վրայ այս խնդիրը վերջացաւ, Օգոստ. Սուլթանը հրաման ըրեր է, որ Պէյօղլուի գերեզմանատունը՝ ինչպէս դարերէ 'ի վեր Հայ ազգին է, նոյնպէս և այսուհետև Հայ ազգին սեպհական մնայ, և ոչ՛ք իշխէ դրաւել զանի. Նորին կայսերական Վեհափառութեան այս հրամանը՝ Պատրիարքարանի հաղորդուեցաւ շաբաթ օրը՝ բարձրա. Մեծ-Եպարքոսին և նորա խորհրդականին կողմէն":

—Կըլսեմք թէ ամսոյս 28ին հինգշաբթի օրը՝ որ Սրբոց Որոտման տօնախմբութիւնն էր, Բերայի գերեզմանատան Ս. Խաչ-Վերայ եկեղեցւոյն մէջ գերա. տէր Խորէն սրբազան արքեպիսկոպոսը հանդիսաւոր պատարագ մատուցեր է 'ի յիշատակ Յակոբայ Ս. կաթուղիկոսին մերոյ, որ նոյն գերեզմանատան մէջ թաղուած է. Զկնի աւարտման սրբոյ պատարագին՝ փառաւոր թափօրիւ պաշտօն կատարուեր է 'ի վերայ գերեզմանին յիշեալ երջանկայիշատակ սուրբ Հայրապետին մերոյ. Այս ազգասիրական սրտաշարժ թափօրին և պաշտօնին ներկայ գտնուեր են հազարաւոր Հայ ժողովուրդք, որք Կ. Պօլսոյ ամեն թաղերէն խուռն բազմութեամբ և ազգային ջերմեռանդութեամբ փութացեալ եկած էին.

—Մասիսին 1323 Թուոյն մէջ ուրախ սրտիւ կարդացինք գերա. տէր Ներսէս Վարժապետեան Ս. Արքեպիսկոպոսէն գրուած ազգասիրական ընդարձակ նամակ մի. որ եղբայրսիրական հաշտարար և ազդօգուտ կարևոր տեղեկութիւններ կամ լաւ ևս է ասել պատասխաններ կըպարունակէ՝ Կ. Պօլսոյ մէջ տարածուած սուտ զրուցաց և անհիմն հրատարակութեանց ընդդէմ Նորին Սրբազնութեան և ընդդէմ վեհա. Հայրապետին սրբոյ Էջմիածնի.

Մտադիր եմք մեր յաջորդ Թուովը հրատարակել զյիշեալ պատուական նամակը 'ի շինութիւն ողջամիտ հասարակութեան. զոր չարամտութիւնը գայթակղեցուցանել կաշխատի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 30 Դեկտեմբերի:

Զկնի առատ անձրևաց՝ որ շարունակ գրեթէ երկու շաբաթ եկան, այժմ 15 օրէ 'ի վեր հիւսիսային հովը կըփչէ երբեմն հանդարտ և երբեմն սաստիկ. ու արևափայլ պայծառ օդեր կընէ.

—Նահանգիս ընդհանուր կառավարիչ վսեմափայլ Հիւսէին Ըֆիւ փաշան անցեալ շաբթու երկաթուղիով գնաց 'ի Մանիսա և 'ի Կասապա, ուր երկու օր մնալով՝ քաղաքական զանազան ժողովոց կարգադրութիւնները և պաշտօնակալաց ընթացքը աչքէ անցուց և հարկաւոր բարեկարգութիւնները անօրինելէ ետև, վերադարձաւ 'ի քաղաքս:

—Ինչպէս արդէն ծանուցած եմք, Նորին Վսեմութեան մարդասիրական հրամանաւ քաղաքապետական յանձնաժողով մի հաստատուած է ընդ նախագահութեամբ վսեմաշուք Եսաթին—Պէյին և որոյ անդամքն են մեծարգոյ տեարք Ճարթըլ օղլու Նանաքօ էֆէնտի, Գաբրիէլ էֆէնտի Ճիմարտախօսեան և ուրիշ պատուաւոր անձինք ոմանք: Հաճութեամբ սրտի կըտեսնեմք որ յիշեալ յանձնաժողովը ամեն ջանք 'ի գործ կըդնէ կարելի եղածին չափ գոհ ընելու քաղաքիս բնակիչքը 'ի մասին փողոցաց շինութեանը մաքրութեանը եայլն եայլն.

—Օգոստափառ Սուլթանը բարեհաճեցաւ պատուել զվսեմա. Եդհեմ Իբրահամ պէյը, իւր կայսերական ձեռօքը շնորհելով անոր՝ Օսմանիէ կարգին երկրորդ աստիճանի շքանշանը. Եթէ չեմք սըխալիր, այս առաջին հայկազուն անձն է, որ յիշեալ կարգին շքանշանը ընդունելու պատիւ ունեցաւ.

—Արմաշու վանուց Առաջնորդ վախճանեալ տէր Գէորգ արքեպիսկոպոսին փոխարէն՝ նոյն վանուց գլխաւոր և ուսումնական միաբաններէն գերա. Եղիշեան Խորէն վարդապետը՝ վանահայր կարգուեր է յիշեալ միաբանութեան օրինաւոր ընտրութեամբը.

—Երուսաղէմի Յունաց նախորդ Պատրիարք քիր Կիրիլլոս արքեպիսկոպոսը՝ իւր նախագահած սինօդէն հերձուածող հրատարակուելով, անոր տեղը ուրիշ Պատրիարք մը ընտրեցաւ, որ է Գազայի եպիսկոպոս գերա. տէր Բրոքորիոս գլխաւոր եկեղեցականը: Իսկ քիր Կիրիլլոս նախորդ Պատրիարքը 'ի Սամոս կղզին աքսորուեցաւ, ուր պիտի բնակի 5000 ղուրուշ ամսական թոշակով. զոր կայսերական կառավարութիւնը հաճեցաւ շնորհելու անոր.

—Հեռագիրը կըծանուցանէ թէ Փարիզի մէջ կը զրուցուի եղեր թէ Գաղղիացւոց նախորդ կայսր Նաբոլէոն Երրորդ մեռեր է.

—Ամսոյս 28ին հինգշաբթի գիշեր մսիւ Արլօ նորէն ատենախօսութիւն մի ըրաւ քաղաքիս Հայ ընթերցատան մէջ. ուր բաւական գաղղիագէտ ազգայինք կըգտնուէին, նմանապէս ներկայ էին Աւստրոհունգարիոյ ընդհանուր հիւպատոս մսիւ տը Շէրձր գիտնական ասպետը, և Իտալիոյ փոխ-հիւպատոսը: Այս ատենախօսութիւնը դարձեալ Բամբէյի հնութեանց վերայ շարունակութիւն մըն էր:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Բամպակին գիները իջան Լիվըրփուլէն հասած ձախորդ լրոյ պատճառաւ: Այս շաբթու 2700 հակ բամպակ վաճառեցան. մեքենայով մաքրուածը՝ 507—500 ղուրուշի կենդինարը և Չըքրըքը՝ 482—472ի.

Աֆիոնին գիները քիչ մը բարձրացան և հաստատուն են: Այս շաբթու 15 կողով ծախուեցաւ 220 ղուրուշի չէքին հասարակ աֆիոնը, և 230ի Գառահիսարը:

Փալամուտը կուզուի և 6000 կենդինար վաճառեցաւ 105—110 ղուրուշի կենդինարը՝ ըստ տեսակին:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Արշալուսոյ գործակալութեան պաշտօնը 'ի Կ. Պօլիս՝ եղբայրսիրաբար ստանձնած է մեծա. Յովսէփ Գավաֆեան էֆէնտին. որոյ գրավաճառութեան խանութը կըգտնուի 'ի Զարմափըլար Եօքուշու. ուստի Արշալուսոյ վերաբերեալ գործոց համար, եթէ հարկ լինի, յիշեալ էֆէնտիին դիմելու է:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Հայերէն կանոնաւոր եւ վայելուչ գրութեան:

Fxercice de calligraphie arménienne.

Այս պատուական թերթք եւ տետրակները. որոց գաղղիարէն օրինակները յայտնի են հասարակութեան մէկ մասին, հայկական հասարակ եւ գլխաւոր տառից կանոնաւոր եւ գեղեցիկ գրելը դիւրութեամբ կըսովրեցնեն տղայոց: Յիշեալ թերթք եւ տետրակները, ինչպէս նաեւ նոր եղանակաւ շինուած տողացանցը (transparent), որոնց հեղինակութիւնը են Պետերսպուրկի մեծարգոյ Մ. Մ. Մինասարեանց ուսումնական համազգւոյն մերոյ, կըվաճառուին 'ի Կ. Պօլիս գրավաճառ. Խրիստիան Բօնոսի խանութը, որ 'ի Բերա Խազօբուլօի անցքը, թիւ 32:

LA VELOUTINE.

ԼԱ ՎԷԼՈՒԹԻՆ կոչուած բրինձի փոշին (բուտրա), որուն պատուականութիւնը կատարելապէս փորձուած եւ ճանչցուած է շատ տարիներէ 'ի վեր, մարքասիր կամ պիսմիւթ անուանեալ սեսակ մի սպիտակ ճանբով պատրաստուած ըլլալով, մարդոյս մորթոյն վերայ օգտակար ազդեցութիւն կընէ: Այս ճերմակ փոշին՝ որ կպչուն (եափըշգան) է եւ գրեթէ ամենեւին աչքի չտեսնուիր, մարդոյս մարմնոյն թարմութիւն եւ հետեւաբար կակղութիւն մի կուտայ:

Այս պատուական փոշին Փարիզի մէջ Լա Բէ կոչուած փողոցը Շ. Ֆայ փոմատաճիին քով, իսկ ուրիշ քաղաքները ամեն փոմատաճիներու եւ Ֆրէնկ սափրիչներու քով կըգտնուի:

ՀԻՒԱՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԴԵՂԱՀԱՏՔ ՀՈԼԼՕՅԻԷԻ

ԶՂԱՑԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՔ

Մարդոյս ջղային դրութեան (սիսթէմ) շատ յոգնած ըլլալը սոսկալի ախտ մըն է և ջիղերուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ գրգռութիւնը վտանգի է յոյժ. վասն զի մեր գտնելու է անոր դեղը: — Միակ դեղը այս է. քիչ խմէ գինի, գարեջուր, և ոգելից ըմպելիք. և աւելի աղէկ կըլլայ որ բոլորովին հեռանաս անոնցմէ, և ամենևին չխմես. նմանապէս ծխախոտ մի խմեր, և անոր տեղ թեթև թէյով (չայ) գոհ եղիր: Կարելի եղածին չափ մաքուր օդ ծծէ ամեն գիշեր իմ դեղահատերէս երեք կամ չորս հատ կըլլէ, շատ միս կեր և համեմունքէ (պահար) հեռու կեցիր: Եթէ այս օգտակար կանոնները ճշդութեամբ 'ի գործ դնելու ըլլաս, միտքդ շուտով պիտի հանգստանայ, մարմինդ առողջ պիտի ըլլայ և պիտի մոռնաս թէ ջղաց շարժումն ունեցար:

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՔ ԵՐԻԿԱՄԱՆՑ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ թէ կըկզանքը չափէն աւելի ջրալից կըլլան կամ բաւական չեն ըլլար, թէ քարը կամ աւազը երիկամանց կը հասնին կամ թէ անոնց մէջ ցաւեր կը գտնուին մէջքին համապատասխանած մասը: Այս ամեն հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հոլլօուէի դեղահատերը առնուլ, տալեալ հրահանգաց համեմատ և անոր օծանելիովը շփել երիկամանց վարի կողմը անկողին մտնելու ժամանակը: Այս դարմանը անմիջական օգնութիւն մի պիտի մատուցանէ, այնինչ ուրիշ դեղերը զուր տեղը գործածուած պիտի ըլլան:

ՍՏԱՄՈՔՍԻ ԱՒՐՈՒԻԼԸ

Ո՛ր և է դեղ մի չկրնար ստամոքսի զօրութիւնը նորոգել և աղէկցնել զայն շուտով՝ ինչպէս այս դեղահատերը. որոնք անպայմանութենէ կամ վատթար կերակուրէ պատճառուած բոլոր թուլութիւնը կըվանեն և կը հանեն 'ի լեարդն (գարա ճիյէր), որուն գործողութիւնը կը կարգադրեն. ջիղերու սաստիկ ձգման (սպազմ) դէպքերու մէջ զարմանալի ներգործութիւն մի ունի և լերդի ու ստամոքսի ամեն անկարգութիւնները միշտ կը բժշկէ:

ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ ԹՈՔԱՌԱՋԻՑ (պրօնշիթ) ՀԱԶ ԵՒ ՀԱՐԲՈՒԽ

Շնչառութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնը ամեն ախտէն աւելի յաճախ կը պատահի և երբեմն աւելի վտանգաւոր է: Անոնց գործողութեանց անկարգ ընթացքին առաջինները կրնան միշտ կարգադրուիլ Հոլլօուէի հռչակաւոր դեղահատից միջոցաւ: Անոնք շուտով կը դարմանեն արեան որ և է առժամանակեայ անշարժութիւնը, կը թեթևցնեն խցուած շնչերակները, կը բարեխառնեն շնչառութեան սաստիկ արագութիւնը և կարողութիւն կուտան շնչափողին ու թոքերուն դիւրութեամբ ու կանոնաւորապէս գործելու: Այս դեղահատերը՝ իրենց մաքրողական զօրութեամբը կը սրբեն արիւնը ամեն աղտեղութիւններէն, և այս եղանակաւ կըզօրացնեն զգրութիւնը (սիսթէմ) ընդդէմ ծիւրական ախտի, շնչարգելութեան, և ուրիշ թոքային տկարութեանց:

ՏԿԱՐԱՑԵԱԼ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԲԱՂԿԱՑՈՒԹԻՒՆՔ

Տկարութեան, թուլութեան և ջղացաւութեան դէպքերու մէջ, որոնք որ և է բնական կամ գերբնական չափազանցութենէ յառաջ եկած են, այս դեղահատից այլայլիչ և նորոգիչ ներգործութիւնը մեծապէս օգտակար է. քանզի մարսողութիւնը կըվերահաստատէ, մարմնոյն ամեն հիւթոց թափումը կը կանոնաւորէ, ջղային դրութիւնը կըզօրացնէ, հիւանդին միտքը կը յարդարէ և վերջապէս առողջութիւնը ձեռք կը բերէ:

Հոլլօուէի դեղահատերը ամենէն օգտակար դեղերն են հետևեալ հիւանդութեանց համար.

Շնչարգելութիւն,	Յօդացաւութիւն,	Թոքացաւութիւն,
Մախձային ախտք,	Տեռատեսութիւն,	Ցաւք որովայնի,
Խիթ (սանճը),	Ջրգողութիւն,	Միզարգելութիւն,
Հարբուղխ,	Անմարսողութիւնք,	Բորբոքումն,
Ծիւրական ախտ,	Դալուկն,	Ախտք ընդերաց,
Թանչ (տէօսնտըքէ),	Բարախիւն սրտի,	Անկանոնութիւնք կանանց,
Խոյլ պարանոցի,	Քար կամ խիճ միզանոցի,	
Վէրնոտութիւն,		Մորթային հիւանդութիւնք,
Լերդի հիւանդութիւնք	Գլխացաւութիւն,	
Փորացաւ,	Ափրոդիտեան ախտք,	Խցողութիւնք:

Գիտել արժան է որ տալեալ հրահանգներ կան ամեն լեզուով որոցմէ մէկ հատ կը դրուի իւրաքանչիւր տուփին մէջ 'ի տեղեկութիւն հիւանդաց, ամեն պարագայից մէջ:

Այս դեղահատերը, որ կըշինուին Հոլլօուէ բժշկին անձնական վերատեսչութեամբը, կըվաճառուին իւր գործարանը 'ի Լոնտոն, Օքսֆորտ կոչուած փողոցը թիւ 533, 'ի գին 1 և 1 ուկես շըլինի, $2\frac{3}{4}$ և $4\frac{1}{2}$ շըլինի տուփը, ըստ մեծութեան տփոց:

Խմբագիր—տէր լրագրոյս,
Գրիգոր Փ. Պալթազարեան:

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ